

ΣΟΦΙΑ ΜΑΝΤΖΙΟΥ

Δεν ήξερε όσα
έμελλε να συμβούν.
Όμως η απόφασή της
θα παρέμενε η ίδια...

Το

ΠΟΡΤΡΕΤΟ

των

ΑΡΡΑΒΩΝΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ: Το πορτρέτο των αρραβώνων
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Σοφία Μάντζιου
ΣΕΙΡΑ: Ελληνική λογοτεχνία
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Βασιλειάδου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Εκδόσεις Έξη
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Εκδόσεις Έξη

Copyright © Σοφία Μάντζιου
Copyright © 2024 Εκδόσεις Έξη

ISBN: 978-618-5713-62-1

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν.2121/1993, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται η κατ' οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και γενικώς αναπαραγωγή, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση σε οποιαδήποτε μορφή και εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Έξη
Λουίζης Ριανκούρ 13
11523 Αθήνα
Τηλ.: 211 4111078
www.ekdoseiseksi.gr
email: info@ekdoseiseksi.gr

Σοφία Μάντζιου

ΤΟ ΠΟΡΤΡΕΤΟ
ΤΩΝ ΑΡΡΑΒΩΝΩΝ

Εκδόσεις Έξιν

Τράχαλο, 1959

Άπλωνε τα ρούχα στην αυλή του φτωχικού της σπιτιού. Λεπτή και κοντούλα, μικροκαμωμένη αλλά όμορφη. Μάτια μελιά, λαμπερά και μάγουλα κόκκινα. Τα καστανά μαλλιά της πλεγμένα σε δύο μακριές κοτσίδες. Σιγοτραγουδούσε και χαιρόταν τον ζεστό ήλιο του Σεπτέμβρη. Σε λίγο στο Τράχαλο, το χωριό που γεννήθηκε, μεγάλωσε και ζούσε έως και σήμερα, θα άρχιζαν οι συννεφιασμένες μέρες, οι οποίες θα οδηγούσαν σιγά-σιγά στον χειμώνα.

«Ρινούλα!»

Η φωνή της Αρετής ακούστηκε λίγο πιο μακριά από την αυλόπορτα. Η φιλενάδα της πλησίαζε με γοργό βήμα. Ψηλή, αδύνατη κι ευθυτενής, με δυο πράσινα μάτια σπινθηροβόλα. Δυο σμαράγδια. Κατάμαυρα μαλλιά στο χρώμα του εβένου και λευκό, πορσελάνινο δέρμα. Πανέμορφη.

Οι δυο τους ήταν διαφορετικές τόσο στην όψη όσο και στον χαρακτήρα. Η Αρετή ήταν από μικρή πνεύμα ανήσυχο. Ασυμβίβαστη και ατίθαση. Ένα αγρίμι. Ημέρωνε μόνο αν το επιθυμούσε και για όποιον εκείνη ήθελε. Από την άλλη, η Ρίνα, γλυκιά και συγκαταβατική, από τη φύση της ήσυχη και γεμάτη κατανόηση,

αποτελούσε το αντίβαρο στον εκρηκτικό χαρακτήρα της φίλης της. Αχώριστες από παιδιά.

«Άντε! Κουνήσου. Τι κάνεις τόση ώρα;»

«Καλημέρα και σε σένα, Αρετούλα μου».

«Καλημέρα και στα μούτρα σου».

Έσκασαν στα γέλια και η Ρίνα τράβηξε την αυλόπορτα πίσω της. Πήραν τον δρόμο προς την εκκλησία του χωριού, εκεί που ήταν το σπίτι της υφάντρας.

Κάθονταν δίπλα-δίπλα και έγνεθαν στο σπίτι της κυρα-Τασίας. Είχαν έρθει να της φέρουν λίγο τσάι του βουνού κι είχε φέρει η καθεμιά τη ρόκα της. Τους άρεσε να την επισκέπτονται. Απ' όταν ήταν μικρές, όπως και πολλά άλλα κορίτσια του χωριού, έρχονταν εδώ και τις βοηθούσε στο κέντημα και στο πλέξιμο. Καμιά φορά τις άφηνε να δουλέψουν στον μεγάλο αργαλειό της, που τον πρόσεχε σαν τα μάτια της και τον καμάρωνε. Εξαιτίας του τη φώναζαν «Τασία η Υφάντρα» και ήταν πραγματικά επιδέξια σ' αυτό. Σε αντάλλαγμα οι γονείς της έστελναν διάφορα πεσκέσια με ό,τι είχαν: αυγά, κάστανα, φρούτα, πατάτες.

Η κυρα-Τασία είχε έρθει στο πατρικό της στο χωριό πριν χρόνια, μόλις έχασε τον άντρα της, έναν αυστηρό στρατιωτικό. Έκτοτε ζούσε μόνη. Η Ρίνα δεν ήξερε πώς τα 'βγαζε πέρα, ούτε αν της είχε αφήσει κάτι ο μακαρίτης ή αν είχε κανένα άλλο εισόδημα. Μα όταν τη ρωτούσε, πάντα έπαιρνε την ίδια απάντηση: «Κάνω το κουμάντο μου εγώ, είχα και κάτι στην άκρη...» και η ηλικιωμένη γυναίκα άλλαζε θέμα.

Τρία μικρά κορίτσια, γύρω στα δέκα, κεντούσαν δί-

πλα στο παράθυρο, καθισμένες σε скаμνάκια, υπό την επίβλεψη της κυρα-Τασίας. Η Ρίνα και η Αρετή τις κοιτούσαν και τους χαμογελούσαν ενθαρρυντικά. Από τις κοπέλες της ηλικίας τους, όλες οι «μαθήτριες» της υφάντρας είχαν παντρευτεί, εκτός από τις δυο τους. Γεροντοκόρες τις έλεγαν πολλοί πίσω από την πλάτη τους ή και μπροστά τους, μιας και είχαν φτάσει σχεδόν είκοσι χρονών. Αυτό ήταν το ένα βασικό κοινό των δύο φιλενάδων. Όσο για το άλλο, ήταν και οι δυο μοναχοκόρες. Ίσως έπαιζε, λοιπόν, κι αυτό τον ρόλο του, μιας και κάποιοι πίστευαν πως από κληρονομικότητα δεν θα ήταν ούτε οι ίδιες πολύ γόνιμες. Μπορεί να έκαναν μόνο ένα παιδί, ή ακόμα χειρότερα, να έκαναν ένα κορίτσι. «Τα κορίτσια είναι βάρος». Όλη τους τη ζωή αυτό άκουγαν. Τους γονείς και των δύο καημένους τους λέγανε. Ένα παιδί κι αυτό κορίτσι.

Η Ρίνα παρατηρούσε τις μικρές και σκεφτόταν πως τα αγόρια της ηλικίας τους μέσα στη μέρα ήταν είτε στο σχολείο, είτε μάθαιναν τη δουλειά των πατεράδων τους, είτε έπαιζαν στους δρόμους σαν αγρίμια, ματώνοντας τα κεφάλια και τα γόνατά τους με πετροπόλεμο και κυνηγητό, ενώ εκείνες εδώ μέσα κεντούσαν, πλέκανε, γνέθανε, ράβανε σαν...

«Τι συλλογιέσαι, μωρή;» την έβγαλε από τον λήθαργο η κυρα-Τασία.

«Την Πηνελόπη...»

«Ποια είναι αυτή; Εδώ, χωριανή; Εγώ πώς δεν την ξέρω;»

Οι δύο φίλες γέλασαν και η Αρετή μπήκε στην κουβέντα.

«Γυναίκα ενός βασιλιά είναι, από ένα βιβλίο που της διαβάζω, κυρα-Τασία μου».

«Μπα! Της διαβάζεις βιβλία του λόγου σου; Άλλη δουλειά δεν έχετε;»

«Γιατί, κυρα-Τασία μου, τι πειράζει; Οι γονείς μου με καταδίκασαν. Μ' έκοψαν από το σχολείο. Η Αρετή έχει πατέρα δάσκαλο, είναι τυχερή. Ε, μου διαβάζει και μένα καμιά φορά», χαμήλωσε τα μάτια η Ρίνα.

«Οι γονείς σου σ' αγαπάνε. Άκου 'κεί, σε καταδίκασαν. Ήταν κι ο πόλεμος είναι κι η φτώχεια, τι να κάνουν; Τα γράμματα θα κοιτάνε ή τον επιούσιο; Ποιος θα κρατήσει το σπίτι να 'ρθουν να βρουν ένα πιάτο φαί, λίγο ψωμί, νερό να πλυθούν; Η μάνα σου στα πρόβατα και ο πατέρας σου εδώ κι εκεί στο μεροκάματο. Ποιος θα τους βοηθήσει; Εσένα έχουν μόνο και...»

«Ξέρω. Κι εγώ τους βγήκα κορίτσι. Δηλαδή βάρος...»

Η κυρα-Τασία μαλάκωσε κι άρχισε να λέει με γλύκα στη φωνή.

«Άκου 'δώ, άκου και συ, Τούσω, ο κόσμος έτσι είναι και δεν αλλάζει. Τ' αγόρια τα θέλουν όλοι, τα 'χουν για καλά, εμένα όμως να ρωτήσουν». Η υφάντρα είχε αρχίσει να ανεβάζει τον τόνο της. «Πάντρεψα την κόρη μου μακριά, γιατί άκουσα τον άντρα μου πως ο γαμπρός αυτός ήταν μεγάλη τύχη για εκείνη. Εμείς θα κάνουμε άλλες κόρες, έλεγε, τις νύφες μας. Ούτε νύφες κάναμε, ούτε τίποτα. Τρία παλικάρια έχασα, μου τα πήρε όλα ο πόλεμος. Στον εμφύλιο πάει κι ο άντρας μου. Ό,τι δεν κατάφερε ο καημός του για τα παιδιά του, το κατάφεραν οι κομμουνιστάδες. Τον φάγανε και μ' αφήκαν' έρμη». Έκανε μια παύση κι έριξε

μια λοξή ματιά στην Αρετή, η οποία, εύστροφη καθώς ήταν, αμέσως την αντιλήφθηκε και δεν έχασε χρόνο.

«Και μένα τι με κοιτάς έτσι, κυρα-Τασία; Εγώ το 'κανα; Α ναι, ξέρω. Πιστεύεις κι εσύ τα κουτσομπολιά. Ο πατέρας μου τάχα είναι κρυφοαριστερός... Τότε πώς έγινε δάσκαλος; Για πες μας του λόγου σου; Ο άνθρωπος έχει πιστοποιητικό πολιτικών φρονημάτων κι αυτό δεν γράφτηκε με τη γνώμη του ενός ή του άλλου», πέταξε κι έκανε να σηκωθεί να φύγει.

«Όχι, βρε Τούσω μου, κάτσε. Τι είναι αυτά που λες;» την καλόπιασε η ηλικιωμένη.

«Ναι, Αρετούλα μου, κάτσε να αποσώσει τον λόγο της η γυναίκα, αμέτι μουχαμέτι να αρπαχτείς», την καλόπιασε και η Ρίνα, αν και είχε δει πριν το βλέμμα της κυρα-Τασίας.

«Ε, λοιπόν, αν είχα μόνο κορίτσια, ούτε στους πολέμους θα μου τα ζήταγε κανείς, ούτε θα βουρλιζόμουν μονάχη μου τώρα σε τούτο το χαμόσπιτο, που 'χα να 'ρθω... μίτε θυμάμαι από πότε. Σαν μου στέλνει η κοπέλα μου γράμμα, μία στο τόσο βέβαια, τρέχω στον παπά να μου το διαβάσει και να της γράψει πίσω δυο αράδες, να της απαντήσω κι εγώ ότι ζω ακόμα κι είμαι καλά. Άμα ο φάκελος έχει και φωτογραφίες από τα εγγόνια μου, είναι σαν βάλσαμο. Χρόνια κάνουμε να ιδωθούμε. Έρχεται η καημένη όποτε μπορεί και κάθεταί πάντα λίγο. Αλλά τι να σου κάνει; Ο δρόμος δεν μικραίνει», αναστέναξε βαριά η υφάντρα. «Όσοι κάνανε κόρες, δεν ξέρουν τι θησαυρό φυλάν' στα σπίτια τους, τι χέρι πονετικό θα τους συντρέξει μια μέρα. Αν προσέξουν πού θα τις παντρέψουν», ξέσπασε τελικά.

«Μη στενοχωριέσαι άλλο, καλή μου κυρα-Τασία. Όλες κόρες σου είμαστε στο χωριό, όλες από το σπίτι σου περάσαμε». Ήθελε κάπως να την παρηγορήσει η Ρίνα, μα η γυναίκα έμοιαζε βυθισμένη τώρα σε μια δυσάρεστη ανάμνηση κι είχε σμίξει τα φρύδια, σάμπως να 'θελε κάτι να διακρίνει πέρα μακριά.

«Αν και καμιά φορά, δεν λέω, είναι και κανένα θηλυκό που μπαίνει ο διάολος μέσα του...» μουρμούρισε. «Αλλά έχεις δίκιο, εγώ έχω όλες εσάς, τις μαθήτρίες μου...» χαμογέλασε βεβιασμένα.

«Παράξενη είσαι σήμερα, αλλά τέλος πάντων. Πάμε κατά τα σπίτια μας, Ρινούλα;» είπε η Αρετή.

«Ναι, ναι, να μαζέψω τα ρούχα. Συγγνώμη αν σε πικράναμε...» γύρισε στην υφάντρα η κοπέλα.

«Όχι, καλή μου, όλα καλά», απάντησε εκείνη.

Στη Ρίνα, όμως, φάνηκε πως τα μάτια της είχαν μια σκιά μέσα στο ανοιχτό τους γαλάζιο. Ασυναίσθητα, σκέφτηκε όσους έλεγαν ότι σίγουρα αυτά τα μάτια ματιάζουν. Ανοπίες. Σ' εκείνη μοιάζανε γεμάτα καλοσύνη.

Όταν βρέθηκαν έξω από το σπίτι, ξεκίνησαν το καβγαδάκι.

«Την άκουσες την τσούχτρα; Θηλυκά που 'χουν τον διάολο μέσα τους... Για μένα τα 'λεγε».

«Μα και συ τι αρπάζεσαι με το πρώτο; Ούτε καν ανέφερε τον πατέρα σου. Άσε κάτι να πέσει κάτω. Τώρα τι κατάλαβες;»

«Εσύ τι κατάλαβες; Μουρμούραγε πάλι για τη μοναξιά της και την κόρη της. Ποια; Αυτή που 'χει το σπίτι της συνέχεια γεμάτο. Που όταν έχει κέφια, παινεύει

τον γάμο της κόρης της με τις ώρες. Πόσο προκομμένο γαμπρό πήρε, πως αγόρασε τώρα κούρσα και κάνει τον οδηγό σε όλους τους σπουδαίους. Στη Βόρεια Ελλάδα, σου λέει, είναι ο καλύτερος οδηγός. Μέχρι και εκείνος ο διπλωμάτης κι άλλοι μεγάλοι από τα εξωτερικά αυτόν ζητάνε. Και να σου να ευλογάει τα γένια της, ή μαλλον του γαμπρού της».

«Μεγάλη γυναίκα είναι. Άσ' την. Τι σε πιάνει;»

Δεν πρόλαβαν να τελειώσουν τη συζήτησή τους και αντιλήφθηκαν πως κάτι συνέβαινε. Κόσμος κινούνταν προς το σπίτι του Γαβρίλου του Τσώκου. Ένα πιτσιρίκι περνούσε από μπροστά τους με φούρια. Η Αρετή το άρπαξε από το χέρι.

«Έι, τι έγινε; Τι τρέχει;»

«Η νύφη του Τσώκου, η γυναίκα του γιου του, του Λαμπράκη... Την έχασαν στη γέννα πριν λίγο», είπε ο μικρός ξεψυχημένος.

Η κοπέλα χαλάρωσε τη λαβή της και το παιδί έφυγε τρέχοντας. Οι φιλενάδες κοιτάχτηκαν μουδιασμένες. Η διαφωνία τους έμοιαζε ξαφνικά ασήμαντη και μακρινή. Προχώρησαν κι εκείνες προς το σπίτι του Τσώκου. Μόλις όμως έφτασαν απ' έξω, κοντοστάθηκαν. Είχαν ήδη μαζευτεί αρκετοί. Ο Λαμπράκης, ο άλλοτε σκληρός και ευέξαπτος, καθόταν σε μια καρέκλα στην αυλή και κρατούσε με απελπισία το κεφάλι του. Όλοι ήξεραν ότι τη γυναίκα του την είχε παντρευτεί από έρωτα. Έμοιαζε συντετριμμένος. Ο αδελφός του, ο Βασίλης, στεκόταν δίπλα του βλοσυρός. Της Ρίνας της φάνηκε για μια στιγμή πως έριξε το βλέμμα του πάνω της, ένα βλέμμα έντονο, διαπεραστικό κι εξεταστικό. Οι κοπέ-

λες μετάνιωσαν που πήγαν ως εκεί. Σφικτήκαν οι καρδιές τους, γι' αυτό γύρισαν κι έφυγαν.

Ο Γαβρίλος ο Τσώκος καταγόταν από ένα ορεινό χωριό περίπου πενήντα χιλιόμετρα μακριά. Στα μέρη του φύτρωναν μόνο πέτρες και μαστόροι για να τις λαξεύουν. Είχε έρθει γαμπρός στο Τράχαλο πριν χρόνια. Πολλοί βουνίσιοι προτιμούσαν να έρθουνε γαμπροί στα καμποχώρια. Ειδικά μέσα στον πόλεμο, αυτό ήταν σωτηρία. Οι Γερμανοί είχαν στήσει τα μαγειρεία του στρατού τους σ' αυτά και οι κάτοικοι δεν τους δημιουργούσαν προβλήματα. Έτσι, υπήρχε πouxία στην περιοχή. Δούλευαν οι χωρικοί τα χωράφια τους και έδιναν ψωμί στις οικογένειές τους. Ούτε την πείνα των πόλεμων ζούσαν, ούτε φόρτωνε η άμαξα του δήμου τα πτώματα από τους δρόμους, όπως άκουγαν να γίνεται στην Αθήνα και τους σηκωνόταν το πετσί.

Ο Γαβρίλος, λοιπόν, ωραίο παλικάρι καθώς ήταν, είχε καταφέρει να κάνει σύζυγό του την Αγγελική, γνωστή ως Κίκω, μια καθόλου όμορφη γυναίκα, που είχε όμως καλή προίκα. Πήρε ως άντρας ό,τι του αναλογούσε από τα πεθερικά του και, μιας κι εκτός από παρουσιαστικό είχε και κοφτερό μυαλό και πονηριά, μεγάλωσε το βιος του γρήγορα. Ο πόλεμος τον ευνόπη, αφού πουλούσε την πραμάτεια του σε τιμές που ούτε στον ύπνο του δεν τις είχε ονειρευτεί. Επιπλέον, όλοι στο χωριό λέγανε ότι δάνειζε χρήματα σε όποιον είχε ανάγκη, μα με μεγάλο τόκο, πράγμα το οποίο συνέχιζε μέχρι σήμερα. Μα τούτο δεν τον έκανε να μην είναι άνθρωπος. Κανείς δεν ξεχνούσε πως, όταν οι Γερμα-

νοί ξεκλήρισαν το χωριό -επειδή βρήκαν κρυμμένους αντάρτες στα σπίτια-, ο Γαβρίλος είχε κλειστεί μέσα για δέκα μέρες χωρίς να βλέπει κανέναν. Όμως, οι εποχές ήταν σκληρές, δεν μπορούσε να λυγίσει για πολύ, έπρεπε να συνεχίσει και αυτό έκανε.

Και νά 'τος τώρα, ένας οικογενειάρχης με κύρος, όχι πολύ πλούσιος, αλλά τον τρόπο του τον είχε. Η Κίκω στο πλευρό του βράχος, αυστηρή και άκαμπτη. Είχε παντρέψει την κόρη του την με ένα καλό παιδί στην πόλη και οι δυο του γιοι, άξιοι και δουλευταράδες, τον γέμιζαν περηφάνια. Σήμερα ωστόσο, λίγο πριν βγει ο Σεπτέμβρης, στο κατώφλι του είχαν φτάσει μαζί η ζωή κι ο θάνατος, αγκαλιασμένοι και τόσο απόλυτοι.

ΤΟ ΠΟΡΤΡΕΤΟ των ΑΡΡΑΒΩΝΩΝ

«Εμένα δεν χτυπάει για κανέναν η καρδιά μου. Δεν θα παντρευτώ με συμφωνία, Ρινούλα. Δεν θα μοιράζομαι το κρεβάτι μου και το κορμί μου με κάποιον για να ευχαριστηθεί το χωριό και οι οικογένειές μας».

Αυτά ξεστομίζε η Αρετή και η Ρίνα τη θαύμαζε, γιατί η ίδια ήταν μια γυναίκα υποταγμένη σε έναν άντρα που ποτέ δεν αγάπησε, σε μια κοινωνία που την ήθελε πειθήνια και δέσμια των αρσενικών.

Γεννημένη σε ένα μικρό χωριό τη δεκαετία του '60, μεγάλωνε βάζοντας στην άκρη τα δικά της θέλω. Θυσιάστηκε για την οικογένεια και έχασε τον εαυτό της μέσα στο «εμείς». Αυτό είχε μάθει, αυτό έκανε. Όμως, όχι, έπρεπε να σπάσει τα δεσμά.

Κοίταξε το μεγάλο πορτρέτο που δέσποζε στο δωμάτιο του αρχοντικού. Τα γυμνά κορμιά δύο εραστών τυλίγονται σφιχτά το ένα με το άλλο. Σαν να ταιριάζουν και να κουμπώνουν απόλυτα, σαν να μην έχουν υπάρξει ποτέ χώρια ως μονάδες... Πόσο ζήλεψε αυτό το ερωτικό σμίξιμο...

**Ποια ήταν η δική της ζωή ως σήμερα;
Ποια θα είναι από 'δώ και πέρα;**

